

ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

Η εποχή του χαλκού (3000-1100 Π.Χ)

ΟΙ ΛΑΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΓΓΥΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

ΟΜΑΔΑ Α΄

1. Εντοπίστε στο χάρτη του βιβλίου (σελ. 13) τη Βαβυλώνα.
2. Μελετήστε το παράθεμα στη σελ. 14 «Η θέση της γυναίκας στη νομοθεσία του Χαμουραμπί». Ποια ήταν η θέση της γυναίκας στην κοινωνία των Βαβυλωνίων;

ΟΜΑΔΑ Β΄

1. Εντοπίστε στο χάρτη του βιβλίου (σελ. 13) τη γεωγραφική θέση του κράτους των Σουμερρίων.
2. Τι σου θυμίζουν οι στίχοι του έπους του Γιλγαμές που διαβάζεις στη σελίδα 15 του βιβλίου σου;

ΟΜΑΔΑ Γ΄

1. Παρατήρησε τη φωτογραφία στη σελ. 15. Τι αποκαλύπτει για τις μεταθανάτιες αντιλήψεις των Αιγυπτίων το χτίσιμο των πυραμίδων;
2. Ποιες ήταν οι αντιλήψεις των αρχαίων Αιγυπτίων για τους φαραώ;
Απαντήστε, αφού διαβάσετε το παράθεμα στη σελ. 17,
3. Πώς κατόρθωσε ο Σαμπολιόν να αποκρυπτογραφήσει τα ιερογλυφικά;
Απαντήστε, αφού διαβάσετε το παράθεμα στη σελ. 18 του βιβλίου σας.

ΟΜΑΔΑ Δ΄

1. Να συγκρίνετε το φοινικικό με το ελληνικό αλφάβητο. Τι παρατηρείτε;
2. Πώς, σύμφωνα με το παράθεμα της Βίβλου που βρίσκεται στη σελ. 20 του βιβλίου σου, ο Θεός αναμιγνύεται ενεργά στις τύχες των Εβραίων;

Ο κυκλαδικός πολιτισμός (3η και 2η χιλιετία π.χ.)

➤ Παράγοντες ευνοϊκοί:

A. Ήπιο κλίμα

B. Προνομιακή γεωγραφική θέση: φυσική γέφυρα ανάμεσα στην Ευρώπη και την Ασία, την ηπειρωτική Ελλάδα και Κρήτη -> ανάπτυξη ναυτιλίας και εμπορίου -> προϊόντα Εγγύς Ανατολής μεταφέρονται στην Ευρώπη μαζί με ιδέες, τεχνικές γνώσεις, θρησκευτικές αντιλήψεις

➤ Οικισμοί 3ης χιλιετίας

- αυτόνομη ανάπτυξη χωρίς κεντρική εξουσία
- κοντά στα πρανή χαμηλών λόφων

➤ περί το 2.300 π.Χ.

- οχυρώνονται
- καταστρέφονται και ξαναχτίζονται οχυρωμένοι
- χτίζονται σε ψηλούς λόφους

➔ παρουσία νέων πληθυσμών

α

➤ 2.000 – 1.000 π.Χ.

- επαφές αρχικά με ηπειρωτική Ελλάδα και έπειτα με την Κρήτη
- οι οικισμοί μεγαλώνουν, τα κτήρια πιο σύνθετα και επιβλητικά: Ακρωτήρι στη Θήρα
- 1.600 κυκλαδικοί πολιτισμοί καταστρέφονται από σεισμό, περνούν στη σφαίρα επιρροής μινωικής Κρήτης
- 1.450 καταστροφή μινωικών ανακτόρων κυριαρχούν στις Κυκλάδες οι Μυκηναίοι

➤ ΤΕΧΝΗ

- μαρμάρινα ειδώλια: έντονη σχηματοποίηση με λίγες λεπτομέρειες για αναγνώριση φύλου
- πήλινα αγγεία με ποικιλία σχημάτων που διακοσμούνται με απλά γραμμικά σχέδια, μαρμάρινα αγγεία και μεταλλικά

Ερωτήσεις

1. Πού οφείλεται κατά τη γνώμη σας η ανάπτυξη του κυκλαδικού πολιτισμού;
2. Το κυκλαδικό ειδώλιο είναι η πρώτη απόπειρα δημιουργίας μνημειακής γλυπτικής στην Ελλάδα. Τι εντύπωση σου γεννά, όταν το παρατηρείς με προσοχή;

ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄
Η εποχή του χαλκού (3000-1100 π.Χ)

3. Ο ΜΙΝΩΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

- Η Κρήτη κατοικήθηκε για πρώτη φορά τη Νεολιθική Εποχή με σημαντικότερο οικισμό της την Κνωσό
- «μινωικός πολιτισμός»: ο πολιτισμός που αναπτύχθηκε στην Κρήτη κατά την 3^η και 2^η χιλιετία π.Χ. και έφτασε σε υψηλό επίπεδο κοινωνικής και οικονομικής οργάνωσης και καλλιτεχνικής δημιουργίας
- Το μινωικό πολιτισμό έφερε στο φως η σκαπάνη του Άρθουρ Έβανς στις αρχές του 20^{ου} αιώνα

➤ **Παράγοντες που ευνόησαν τη δημιουργία του μινωικού πολιτισμού**

- i. Από τις αρχές της 3^{ης} χιλιετίας π.Χ. αύξηση πληθυσμού
- ii. Η γεωργία και η κτηνοτροφία γίνονται πιο συστηματικές
- iii. Οργάνωση των κατοίκων σε μικρούς οικισμούς
- iv. Ανάπτυξη εμπορίου με Κυκλάδες, Κύπρο, Αίγυπτο (εξαγωγή λαδιού, κρασιού, ξυλείας, λίθινων αγγείων, ίσως υφασμάτων και δερμάτων και εισαγωγή μετάλλων και πρώτων υλών για κατασκευή όπλων, εργαλείων, καλλιτεχνημάτων)

Γύρω στο 2.000 π.Χ. **εμφανίζονται τα πρώτα ανάκτορα**, γύρω από τα οποία αναπτύσσονται μεγάλοι οικισμοί

Ζάκρος – Μάλια – Κνωσός – Φαιστός

- Περί το 1700 π.Χ. τα πρώτα ανάκτορα καταστρέφονται
- 1700- 1450 π.Χ. περίοδος **νέων ανακτόρων**

➔ **ακμή μινωικού πολιτισμού:**

- οι Μινωίτες κυριαρχούν στο Αιγαίο, όπου ιδρύουν αποικίες
- έχουν στενές σχέσεις με ηπειρωτική Ελλάδα και επηρεάζουν το μυκηναϊκό πολιτισμό
 - **τα μινωικά ανάκτορα:** μεγάλα συγκροτήματα κτηρίων, που συνιστούν τα διοικητικά, οικονομικά, θρησκευτικά και καλλιτεχνικά κέντρα της περιοχής, στην οποία βρίσκονται. Αποτελούσαν:
 - α. την κατοικία του άρχοντα
 - β. τον τόπο συγκέντρωσης της παραγωγής και των εμπορευμάτων
 - γ. κέντρα κατασκευής πολύτιμων αντικειμένων
 - δ. θρησκευτικά κέντρα

➤ **χαρακτηριστικά:**

- έχουν προσανατολισμό στον άξονα Βορρά – Νότου
- έχουν μια ορθογώνια κεντρική αυλή, γύρω από την οποία αναπτύσσονται οι πτέρυγες δωματίων
- ήταν πολυώροφα με μεγάλες κλίμακες, φωταγωγούς, σύστημα ύδρευσης και αποχέτευσης και έφεραν τοιχογραφίες
- ΔΕΝ ήταν οχυρωμένα

➔ **Άρα**, το πολιτικό, διοικητικό και οικονομικό σύστημα της μινωικής Κρήτης ήταν **συγκεντρωτικό** με κέντρο τα ανάκτορα

▪ **ΓΡΑΦΗ**

- γύρω στο 1700 χρησιμοποιήθηκε ένα σύστημα γραφής που έμοιαζε με ιερογλυφικά: **δίσκος Φαιστού**

- **Γραμμική Α΄:** συλλαβική γραφή που ΔΕΝ έχει αποκρυπτογραφηθεί

▪ **ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ**

- την εποχή Νέων Ανακτόρων -1700- 1450 π.Χ- οι Μινωίτες κυριαρχούν με τα πλοία τους στο Αιγαίο.
- Ιδιαίτερη ζήτηση έχουν τα έργα της καλλιτεχνικής παραγωγής
 - 1450π.χ.: καταστροφή μινωικών ανακτόρων εκτός από αυτό της Κνωσού -> οι Μυκηναίοι καταλαμβάνουν την Κνωσό και κυριαρχούν ως το 1370 π.Χ., οπότε το ανάκτορο της Φαιστού καταστρέφεται οριστικά και η Κρήτη αποτελεί επαρχία του μυκηναϊκού κόσμου διατηρώντας ορισμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά

Ερωτήσεις

Πώς φαντάζεστε τη ζωή και την κίνηση σε ένα κρητικό ανάκτορο μια ημέρα γιορτής;

Ο Γλωσσολόγος - αρχαιολόγος και συντονιστής του προγράμματος Erasmus και του ΤΕΙ Κρήτης, Γκάρεθ Όουενς υποστηρίζει πως ύστερα από νεότερα δεδομένα που προέκυψαν από την έρευνά του, πρέπει να είναι ύμνος προ την Ασάρτη, τη θεότητα του έρωτα.

Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι μιλάμε για θρησκευτικό κείμενο. Αυτό προκύπτει από τη σύγκριση που γίνεται με άλλες θρησκευτικές λέξεις, από άλλες επιγραφές από τα ιερά βουνά της Κρήτης και από άλλα κείμενα. Έχουμε λέξεις που είναι ακριβώς οι ίδιες" λέει και προσθέτει: "έχω την υποψία ότι ο Δίσκος της Φαιστού είναι ύμνος προ την Ασάρτη, τη θεότητα του έρωτα. Τέτοιες λέξεις όπως αυτές που αναφέρονται στο δίσκο, βρέθηκαν και με μινωικά τάματα και όπως συμβαίνει και με τα σημερινά τάματα, ο κόσμος κάνει μια προσευχή όταν δυσκολεύεται είτε για θέματα υγείας, είτε για προσωπικά προβλήματα. Ο άνθρωπος δεν αλλάζει τελικά". Εκτιμά, άλλωστε, ότι η μία πλευρά του Δίσκου της Φαιστού είναι αφιερωμένη στην έγκυο θεότητα και η άλλη στη Μινωική Ασάρτη.

Για τη σημασία του προσώπου αυτού, επισημαίνει ότι η Μινωική Ασάρτη είναι η θεά του έρωτα, του πολέμου και του βουνού και η προέλευσή της εντοπίζεται στην ανατολή. "Από την αρχαία Μεσοποταμία, που βρίσκεται στη σημερινή Τουρκία, η Ασάρτη πήγε στην Κύπρο και έγινε Αφροδίτη" τονίζει. Αναφορικά με τους συμβολισμούς με τους οποίους συνδέεται, σημειώνει ότι "η Ασάρτη έχει σχέση με τη μητέρα, που είναι κέντρο του σύμπαντος, γιατί χωρίς αυτή δεν υπάρχουμε, γιατί η μητέρα είναι δημιουργία. Έχει επίσης σχέση με το φως, καθώς δεν είναι τυχαίες διαχρονικές αναφορές στο φως, το Πάσχα, τη λαμπρή, τη φανερωμένη, ακόμη και το Φανάρι στην Κωνσταντινούπολη. Ακόμη και η λέξη Φαιστός έχει σχέση με το φως. Κατά την άποψή μου, η πρώτη λέξη στο Δίσκο της Φαιστού σημαίνει φωτεινή θεότητα. Και ο πάπυρος του Δερβενίου, τον οποίο είδα πρόσφατα στο αρχαιολογικό μουσείο της Θεσσαλονίκης μιλά για το φως, τη μητέρα και τη σημασία της ζωής".

Ολοκληρώθηκε η ανάγνωση του Δίσκου της Φαιστού σε ποσοστό 90%

Σχετικά με το επίπεδο της έρευνας πάνω στο Δίσκο της Φαιστού, ο Γκάρεθ Όουενς γνωστοποιεί ότι σε συνεργασία με τον καθηγητή της Οξφόρδης Τζον Κόλμαν, έχει ολοκληρωθεί η ανάγνωσή του σε ποσοστό 90%. "Χάρη στον Μάικλ Βέντρις, ο οποίος έκανε την αποκρυπτογράφηση της γραμμικής Β, του συστήματος γραφής και βρήκε πίσω από εκεί ελληνικά από τη μυκηναϊκή εποχή, μπορούμε να πάμε πιο πίσω, στη Μινωική Κρήτη και να διαβάζουμε τις Μινωικές επιγραφές" τονίζει και διευκρινίζει ότι ανάγνωση δεν σημαίνει αυτονόητα κατανόηση, αλλά φωνητική εκφορά του λόγου με τις φωνητικές

αξίες που προέκυψαν από τις αποκρυπτογραφήσεις που έκανε ο Μάικλ Βέντρις.

"Το πρόβλημα πλέον είναι η κατανόηση. Η έρευνα έχει πάει σε άλλο επίπεδο, παραμένει, ωστόσο, μια πρόκληση καθώς ο Δίσκος της Φαιστού είναι η καλύτερη Μινωική επιγραφή που έχει βρεθεί και πάνω της έχει 61 λέξεις, τη στιγμή που η αμέσως μετά καλύτερα σωσμένη επιγραφή έχει μόλις οκτώ λέξεις" λέει και προσθέτει: "πρόκειται για το αίνιγμα της Μινωικής Κρήτης, όμως πιστεύω ότι δεν είναι τόσο αίνιγμα. Το διαβάζουμε, το πλησιάζουμε και τώρα που ολοκληρώσαμε την ανάγνωσή του κατά 90% - γιατί θα ήταν αλαζονικό να πούμε ότι ολοκληρώσαμε την ανάγνωση κατά 100% - προσπαθούμε να πούμε τι σημαίνει".

Ο κ. Όουενς θα μιλήσει, σήμερα, στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Καστοριάς, ενώ αναφέρεται με ενθουσιασμό για τη συνεργασία του με το ΤΕΙ Δυτικής Μακεδονίας.

Η Διευθύντρια της Εφορείας Αρχαιοτήτων Καστοριάς Ανδρομάχη Σκρέκα, υπογραμμίζει τη σημασία της ανακάλυψης της γραφής από την περίοδο αυτή στην οποία ανήκει ο Δίσκος της Φαιστού και επισημαίνει ότι υπάρχουν αντίστοιχα δείγματα της νεολιθικής περιόδου από την περιοχή της Καστοριάς, με ιδιαίτερα σημαντική την ξύλινη πινακίδα με χαραγμένα που βρέθηκε στον νεολιθικό οικισμό του Δισπηλιού και για την οποία ο κ. Όουενς έδειξε ενδιαφέρον.

"Πάνω στην επιφάνειά της υπάρχουν χαραγμένες με αιχμηρό αντικείμενο 9 σειρές με περίεργες γραμμές, κάθετες και οριζόντιες, μεταξύ των οποίων ο αείμνηστος καθηγητής Γεώργιος Χουρμουζιάδης αναγνώρισε κάποιες που θυμίζουν το Δ το Θ και το Λ. Σύμφωνα με τον ίδιο, πρόκειται για σήματα που αποκαλύπτουν μια κοινωνική διάσταση της νεολιθικής κοινωνίας του Δισπηλιού" αναφέρει η κ. Σκρέκα και σχολιάζει ότι η πινακίδα αυτή παραμένει μυστήριο.

ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

4. Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ Η ΤΕΧΝΗ ΤΩΝ ΜΙΝΩΙΤΩΝ

➤ Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ χρυσοχοεία

- ✓ Πίστευαν σε ένα σύμπλεγμα γυναικείων θεοτήτων που σχετίζονταν με τη βλάστηση, τη διαδοχή εποχών, την άνθηση και το μαρasmus, το θάνατο και την ανάνσταση
- ✓ Λάτρευαν τους θεούς σε μικρά ανακτορικά ή οικιακά ιερά ή και σε σπήλαια (Δικταίο Άντρο)
- ✓ Ιερό δέντρο: ελιά
- ✓ Ιερό ζώο: ταύρος

- ✓ Τελετές: ταυροκαθάρψια
- ✓ Ιερατείο: γυναίκες
- **Η ΤΕΧΝΗ**
 - ✓ Ποικιλία και πρωτοτυπία
 - ✓ Τα μινωικά έργα έχουν κίνηση, ζωντάνια και χάρη και δείχνουν προτίμηση Μινωιτών για απεικόνιση φύσης
 - ✓ Τοιχογραφίες: παριστάνουν θρησκευτικές ή τελετουργικές πομπές, ειδυλλιακά τοπία, θαλασσινά τοπία
 - ✓ **Κεραμική**: κομψά αγγεία σε ποικιλία σχημάτων -> **καμαραϊκά αγγεία**
 - ✓ **Ειδώλια** πήλινα που παριστάνουν κυρίως γυναίκες
 - ✓ **Ρυτά**: μεγάλα αγγεία που χρησιμοποιούνταν στις τελετουργίες. Η βάση του είχε οπή για να στάζει αργά το ιερό υγρό της σπονδής
 - ✓ **Κοσμήματα** από χρυσό και ασήμι και σφραγίδες από ελεφαντοστό και από σκληρούς ημιπολύτιμους λίθους με εγχάρακτα γραμμικά σχέδια

Ερώτηση

Ποια είναι, κατά τη γνώμη σας, η σχέση ανάμεσα στο μύθο για το λαβύρινθο και το μινωικό ανάκτορο; Με ποιες σημασίες χρησιμοποιούμε σήμερα τη λέξη λαβύρινθος;

ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

Η εποχή του χαλκού (3000-1100 Π.Χ)

ΜΙΝΩΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΟΜΑΔΑ 1^η

1.Τι μαρτυρίες μας δίνουν οι ανασκαφές για το ρόλο του μινωικού ανακτόρου στην κοινωνική και οικονομική ζωή της ευρύτερης περιοχής
Βίντεο: «Ο αρχαιολογικός χώρος της Κνωσού»

<http://photodentro.edu.gr/video/r/8522/456?locale=el>

.....

.....

.....

.....

2.Ποιο ρόλο διαδραμάτιζαν οι βασιλείς στη μινωνική κοινωνία;

Βίντεο:«Οι βασιλείς» <http://photodentro.edu.gr/video/r/8522/461?locale=el>

.....

.....

.....

.....

3.Τι γνωρίζετε για τα «Ταυροκαθάρψια»;

Βίντεο: «Ταυροκαθάρψια» <http://photodentro.edu.gr/video/r/8522/463?locale=el>

.....

.....

.....

.....

4.Ποια ήταν η θέση της γυναίκας στη μινωική Κρήτη;

Βίντεο: «Η γυναίκα στη μινωική Κρήτη»

<http://photodentro.edu.gr/video/r/8522/462?locale=el>

.....

.....

.....

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΟΜΑΔΑ 2^η

1.Ποιοι παράγοντες ευνόησαν την ανάπτυξη του μινωικού πολιτισμού;

Βίντεο: «Μινωική Κρήτη: Εισαγωγή»

<http://photodentro.edu.gr/video/r/8522/455?locale=el>

.....

.....

.....
.....
2.Τι πληροφορίες μας δίνει το βίντεο για τη μινωική θρησκεία;

Βίντεο: «Η θρησκεία στη μινωική Κρήτη»

<http://photodentro.edu.gr/video/r/8522/466?locale=el>

.....
.....
.....
.....

3.Πώς παριστάνεται η μινωική θεότητα στη μινωική τέχνη;

Βίντεο: «Μινωική θεότητα»

<http://photodentro.edu.gr/video/r/8522/465?locale=el>

.....
.....
.....

4.Υπόθεσε ότι είσαι μια Μινωίτισσα στην υπηρεσία της βασίλισσας στο ανάκτορο της Κνωσού. Αφηγήσου μια μέρα γιορτής στα ανάκτορα.

https://www.youtube.com/watch?v=4XJd88cTRsU&feature=player_embedded#!

<http://www.slideshare.net/giannisver/2-460474>

.....
.....
.....
.....

ΟΜΑΔΑ 3η

Περιγράψτε το δίσκο της Φαιστού.

Βίντεο: «Μινωική γραφή»

<http://photodentro.edu.gr/video/handle/8522/464?locale=el>

.....
.....
.....

Τι πληροφορίες αντλούμε για τη Γραμμική Γραφή Α΄;

Βίντεο: «Μινωική γραφή»

<http://photodentro.edu.gr/video/handle/8522/464?locale=el>

.....

.....

.....

**Εντοπίστε στην εφαρμογή του google earth τη θέση της Κνωσού.
Πιστεύετε ότι η γεωγραφική της θέση συνέβαλε στο να εξελιχθεί στο
σπουδαιότερο ανάκτορο της Μινωικής Κρήτης;**

<https://www.google.com/earth/>

.....

.....

.....

Υπόθεσε ότι είσαι ένας τεχνίτης στην Κνωσό τη μινωική εποχή.

Αφηγήσου μια συνηθισμένη σου μέρα στα ανάκτορα.

https://www.youtube.com/watch?v=4XJd88cTRsU&feature=player_embedded#!

<http://www.slideshare.net/giannisver/2-460474>

.....

.....

.....

.....

4.Περιγράψτε ή αποδώστε με τη ζωγραφική και το σχέδιο ένα Μινωίτη.

Βίντεο: «Μινωική Κρήτη: Εισαγωγή»

<http://photodentro.edu.gr/video/r/8522/455?locale=el>

.....

.....

.....

.....

Μινωικές Τοιχογραφίες και Μινωική Τέχνη

<http://www.fhw.gr/chronos/02/crete/gr/artsandtechnology/index2.html>

<http://katsba.ueuo.com/dim/c/toixografies/toixografies-minwi.htm>

1.Οι τοιχογραφίες παρουσιάζουν διάφορα θέματα, όπως:

.....
.....

2.Παρατηρώντας τις τοιχογραφίες μπορείτε να βρείτε ποια είναι η σωστή απάντηση;

Η ζωή των Μινωιτών ήταν:

- α. μια δύσκολη ζωή, γιατί ο τόπος τους ήταν φτωχός
- β. μια ζωή με διαρκείς πολέμους μεταξύ τους και με άλλους λαούς
- γ. μια ειρηνική ζωή με διάφορες ωραίες εκδηλώσεις συχνά
- δ. μια ζωή καταπιεσμένη από τους αυστηρούς βασιλιάδες τους

3.Δείτε την "Παριζιάνα" (= από το Παρίσι). Μήπως καταλαβαίνετε γιατί ονόμασαν οι αρχαιολόγοι έτσι την εικονιζόμενη Μινωίτισσα;

.....
.....
.....

4.Ποιο έργο της μινωικής τέχνης σας εντυπωσίασε περισσότερο; Γιατί;
<http://minoan.yolasite.com/minoan-art.php>

.....
.....
.....
.....

ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

5. Ο ΜΥΚΗΝΑΪΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

- ✓ **Μυκηναϊκός πολιτισμός:** ο πολιτισμός που αναπτύχθηκε στην ηπειρωτική Ελλάδα κατά την ύστερη εποχή του Χαλκού (1600 -1100 π.Χ) με σημαντικότερο κέντρο του τις Μυκήνες
- ✓ Ανασκαφές **Ερρίκου Σλήμαν** που έφεραν στο φως **βασιλικούς τάφους**
- ✓ **Περίοδοι μυκηναϊκού πολιτισμού:**

α. περίοδος βασιλικών τάφων (1600 – 1450 π.Χ.)

β. περίοδος ανακτόρων (1400 – 1200 π.Χ.)

- ✓ **Τα ανάκτορα** αποτελούσαν τα πολυδύναμα διοικητικά κέντρα των επικρατειών στις οποίες είχε χωριστεί η μυκηναϊκή Ελλάδα

- ✓ **Μινωϊκή επίδραση στο μυκηναϊκό πολιτισμό:** οι Μυκηναίοι υιοθέτησαν από Μινωίτες πολλά στοιχεία του πολιτισμού τους – τεχνολογικά επιτεύγματα, μορφές τέχνης, ιδέα γραφής- χωρίς να χάσουν τη δική τους ταυτότητα

- ✓ **Μνημειακή αρχιτεκτονική:** κυκλώπειες οχυρώσεις των ακροπόλεων και εντυπωσιακοί **θολωτοί τάφοι**

- ✓ **Οικονομία Μυκηναίων:**

- γεωργία
- κτηνοτροφία
- βιοτεχνία (ελεφαντουργία, λιθοτεχνία, μεταλλουργία)
- εμπόριο και ναυτιλία ιδίως από τα μέσα 15^{ου} αι. οπότε καταλαμβάνουν την Κνωσό

- ✓ **Τρωικός πόλεμος:** απηχεί υπερπόντιες πολεμικές επιχειρήσεις της εποχής

- ✓ **Συνεκτικοί δεσμοί μεταξύ ελληνικών φύλων**

- κοινή γλώσσα
- κοινή θρησκεία και μεταθανάτιες δοξασίες
- ομοιομορφία στην κοινωνικοπολιτική οργάνωση και θεσμούς

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΜΥΚΗΝΑΪΚΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

- ✓ **κοινωνική οργάνωση Μυκηναίων**

ελεύθεροι

αυλικοί
ιερατείο

δήμοι (γεωργοί, κτηνοτρόφοι, τεχνίτες)

δούλοι

Ερώτηση

Ποιες επιδράσεις άσκησε ο μινωϊκός πολιτισμός στον πολιτισμό των Μυκηναίων;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

6. Ο ΜΥΚΗΝΑΪΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

- ✓ **Γραμμική γραφή Β': 1952** -> Μάικλ Βέντρις και Τζον Τσαντγουϊκ αποκρυπτογράφησαν τη γραφή πινακίδων που βρέθηκαν σε Κνωσό και Πύλο
- ✓ **Συλλαβική γράφη:** κάθε σύμβολο αντιστοιχούσε σε μια συλλαβή
- ✓ **Θεωρίες σχετικά με την προέλευση Γραμμικής Β':**
 - α. η γραφή γεννήθηκε στην ηπειρωτική Ελλάδα και μεταφέρθηκε στην Κρήτη
 - β. προήλθε από τη Γραμμική Α στην Κρήτη και πέρασε μετά στην Ελλάδα
- ✓ στα κείμενα των πινακίδων καταγράφονται εμπορικές – οικονομικές δραστηριότητες ανακτόρων και έμμεσα προκύπτουν στοιχεία για τη θρησκευτική ζωή και διοικητική οργάνωση μυκηναϊκού κόσμου
- ✓ τη γραφή γνώριζε μια ομάδα εξειδικευμένων γραφέων που εργάζονταν στα ανάκτορα -> πτώση ανακτόρων -> παρακμή γραφής γύρω στα 1200
- ✓ **εξάπλωση μυκηναϊκού κόσμου:** κυριαρχία στην Κρήτη -> μυκηναϊκή κυριαρχία στο Αιγαίο και Μ.Ασία με ίδρυση αποικιών και εμπορικών σταθμών και εμπορικές επαφές με Εγγύς Ανατολή, νότια Ιταλία, Σικελία, Ισπανία, καθώς και με την Κεντρική και Βόρεια Ευρώπη.
- ✓ Παράλληλα, συστηματικός αποικισμός Κύπρου και επαφές με το κράτος των Χετταίων
- ✓ **1200:** κάμψη μυκηναϊκής δύναμης, καταστροφή ανακτόρων και οικισμών και εξαφάνιση Γραμμικής Β
- ✓ **Υποθέσεις για την αιτία καταστροφής μυκηναϊκού πολιτισμού:**
 - κάθοδος Δωριέων;
 - Εσωτερικές αναταραχές;
 - Τρομαχτική αναστάτωση στην ανατολική λεκάνη Μεσογείου με την πτώση κράτους Χετταίων και επιθέσεις «λαών της θάλασσας» κατά της Αιγύπτου -> πτώση μυκηναϊκού εμπορίου και παρακμή μυκηναϊκών ανακτόρων;
 - Μάλλον συνδυασμός και των τριών παραπάνω λόγων

Ερώτηση

Γιατί η αποκρυπτογράφηση της Γραμμικής Β έχει ιδιαίτερη σημασία για τους Έλληνες;

Ιδεογράμματα					
άνδρας	γυναίκα	κριάρι	προβατίνα	ταύρος/βόδι	αγελάδα
μαλλί	πινάρι	ύφασμα	δέρμα βοειδούς	προβιά	σιτάρι
κριθάρι	επίδες	πιάδι	σύκα	κρασί	
τρίποδας	πρόχους	αμφορέας	φιάλη	ψευδόστομος	
Σίφος/Πόγχι	θώρακας	άρμα	άθλογο		
χρυσός	μπρούτζος	τάλαντο χαλκού	υποπόδιο		

Συλλαβογράμματα					
A	Ε	Ι	Ο	Υ	
DA	DE	DI	DO	DU	
JA	JE	JI	JO	JU	
KA	KE	KI	KO	KU	
MA	ME	MI	MO	MU	
NA	NE	NI	NO	NU	
PA	PE	PI	PO	PU	
QA	QE	QI	QO	QU	
RA	RE	RI	RO	RU	
SA	SE	SI	SO	SU	
TA	TE	TI	TO	TU	
WA	WE	WI	WO	WU	
ZA	ZE	ZI	ZO	ZU	

Η γραμμική γραφή Β' διαθέτει ιδεογράμματα, που θυμίζουν μινωικές και αιγυπτιακές γραφές και συλλαβογράμματα, όπως βλέπετε ανωτέρω.

ΜΥΚΗΝΑΪΚΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

❖ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

- ✓ Στις πινακίδες Γραμμικής Β' αναφέρονται: ο Ζεϋς, η Ήρα, ο Ποσειδών, η Άρτεμις, ο Άρης και ο Διόνυσος
- ✓ Κυρίαρχη μυκηναϊκή θεότητα: **Πότνια**
- ✓ Λάτρευαν τους θεούς τους σε μικρά ιερά
- ✓ Το ιερατείο αποτελούσε ιδιαίτερη κοινωνική τάξη και διαχειριζόταν την περιουσία των ιερών

❖ ΤΕΧΝΗ

- ✓ Επηρεασμένη από τη μινωική τέχνη
- ✓ «κυκλώπεια τείχη»
- ✓ Ανάκτορα: αποτελούνται από προθάλαμο και μέγαρο με κυκλική εστία στο κέντρο
- ✓ Επιτύμβιες στήλες στους λακκοειδείς τάφους των Μυκηνών
- ✓ **Θολωτοί τάφοι**
- ✓ Τοιχογραφίες με μεγάλη επίδραση από τις μινωικές
- ✓ Επίρροή μινωικής τέχνης στη μυκηναϊκή κεραμική: εικονιστικός ρυθμός σε μια κατηγορία αγγείων διακοσμημένων με παραστάσεις ανθρώπων, ζώων, πουλιών, ψαριών και με σκηνές με άρματα

✓ **Μεταλλοτεχνία:**

- κοσμήματα από χρυσό, ασήμι
 - σκεύη με ανάγλυφες παραστάσεις κυνηγιού
 - χρυσά κύπελλα
 - ξίφη και εγχειρίδια
 - χρυσές προσωπίδες νεκρών βασιλιάδων
- πλούτος, δύναμη και επικοινωνία Μυκηναίων βασιλιάδων και ευγενών με χώρες Ανατολής και Αιγύπτου από όπου προμηθεύονταν πολύτιμα υλικά**

ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'
Η εποχή του χαλκού (3000-1100 Π.Χ)
«ΜΥΚΗΝΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ»

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1. Ποια είναι τα γενικά χαρακτηριστικά Μυκηναϊκού πολιτισμού
<http://photodentro.edu.gr/video/r/8522/514?locale=el>

.....
.....
.....

2. Ποια σπουδαία τεχνικά έργα επιτελέστηκαν εκείνη την περίοδο;
Γιατί;
<http://photodentro.edu.gr/video/r/8522/519?locale=el>

.....
.....
.....

3. Ποιες είναι οι γνώσεις μας για τους οικισμούς, τα τείχη και τις ακροπόλεις:

Video: Μυκηναϊκός πολιτισμός: οι οικισμοί - τα τείχη
<http://photodentro.edu.gr/video/r/8522/514?locale=el>

.....
.....
.....

4. Τι πληροφορίες αντλούμε για το ανάκτορο του Μυκηναίου Βασιλιά;

Video: Μυκηναϊκός πολιτισμός: το ανάκτορο του βασιλιά
<http://photodentro.edu.gr/video/r/8522/522?locale=el>

.....
.....
.....

5. Ποια είναι τα είδη των μυκηναϊκών τάφων; Ποιο είναι το εντυπωσιακότερο είδος;

<http://photodentro.edu.gr/video/r/8522/525?locale=el>

.....
.....
.....

6. Περιγράψτε το «Θησαυρό του Ατρέα»

Video: Μυκηναϊκός πολιτισμός: ταφική αρχιτεκτονική
<http://photodentro.edu.gr/video/r/8522/525?locale=el>

.....
.....

7.Απο που συμπεραίνουμε ότι οι Μυκηναίοι ήταν λαός πολεμικός;
Βίντεο: Μυκηναϊκός πολιτισμός: όπλα
<http://photodentro.edu.gr/video/r/8522/527?locale=el>

.....
.....
.....

8.Τι πληροφορίες αντλούμε για τη Γραμμική Γραφή Β' ;
<http://photodentro.edu.gr/video/r/8522/524?locale=el>

.....
.....
.....

9. Υπόθεσε ότι είσαι ένας Μυκηναίος ή μια Μυκηναία της ύστερης εποχής του Χαλκού. Αφηγήσου μια συνηθισμένη μέρα από τη ζωή σου.

Video: Μυκηναϊκός πολιτισμός: καθημερινή ζωή
<http://photodentro.edu.gr/video/r/8522/520?locale=el>

.....
.....
.....

II. ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

Ο ελληνικός κόσμος από το 1100 ως το 800 π.Χ.

1. οι μεταβατικοί χρόνοι

✓ **1100 – 950 π.Χ.** η Ελλάδα αντιμετωπίζει κρίση:

α. δραστική μείωση του πληθυσμού

β. η οικονομία περιορίζεται στη γεωργία και κτηνοτροφία και αποκτά μια καθαρά οικιακή μορφή

γ. εξαφανίζεται η κεντρική εξουσία και η οργάνωση στηρίζεται περισσότερο στην οικογένεια, στο χωριό, στην ομάδα

αλλά από το 950 π.Χ. τεχνολογική, δημογραφική και πνευματική αναγέννηση

✓ **Μετακινήσεις ελληνικών φύλων το 12^ο αιώνα:**

▪ **Δωριείς** < από Πίνδο -> Πελ/νησο, Στερεά - > Κυκλάδες -> Κρήτη

▪ **Θεσσαλοί** < από Πίνδο -> Θεσσαλία

▪ **Βοιωτοί** < από Θεσσαλία -> Βοιωτία

▪ **Αιολείς** < από Θεσσαλία -> Λέσβος, Τένεδος και βόρεια Μ.Ασίας

▪ **Ίωνες** < από βόρεια Πελ/νησο -> Αττική, Εύβοια, Κυκλάδες

➔ **φυλετικές κοινότητες, φυλετικό κράτος** με αρχηγό το βασιλιά, τον ικανότερο πολεμιστή

✓ **Α΄ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΑΠΟΙΚΙΣΜΟΣ**

- **αιτίες:**

α. η ανώμαλη κατάσταση λόγω μετακίνησης ελληνικών φύλων το 12^ο αιώνα

β. γενική στενότητα χώρου

γ. οικονομικός μαρασμός

δ. ανασφάλεια

-> **μετανάστευση προς τα νησιά του Αιγαίου και τα δυτικά παράλια Μ.Ασίας**

Φυλή	προέλευση	προορισμός
Αιολείς Ίωνες	Λέσβο, Τένεδο Αττική, Εύβοια, ΒΑ Πελ/σο	Β. Μικρά Ασία: Αιολίδα Χίος, Σάμος, Κεντρ. Μ.Ασία, Ιωνία
Δωριείς	Πελ/νησο, Στερεά, Κυκλάδες, Κρήτη	Ρόδος, Κως, Ν.Μ.Ασία, δωρική εξάπολη

- οι άποικοι αρχικά ασχολούνται με τη γεωργία αλλά γρήγορα επιδίδονται στο εμπόριο
-> οι πόλεις Μ.Ασίας εξελίσσονται σε εύρωστα εμπορικά κέντρα -> πολιτισμική άνθηση

✓ **ο κόσμος των ομηρικών επών:**

- περιγράφουν μια κοινωνία μεταγενέστερη της μυκηναϊκής από τον 11^ο ως τον 8^ο αιώνα στην οποία:

- περνάμε από το γραφειοκρατικό σύστημα του μυκηναϊκού ανακτόρου στην ομηρική βασιλεία

- συνεχής πολιτική αστάθεια

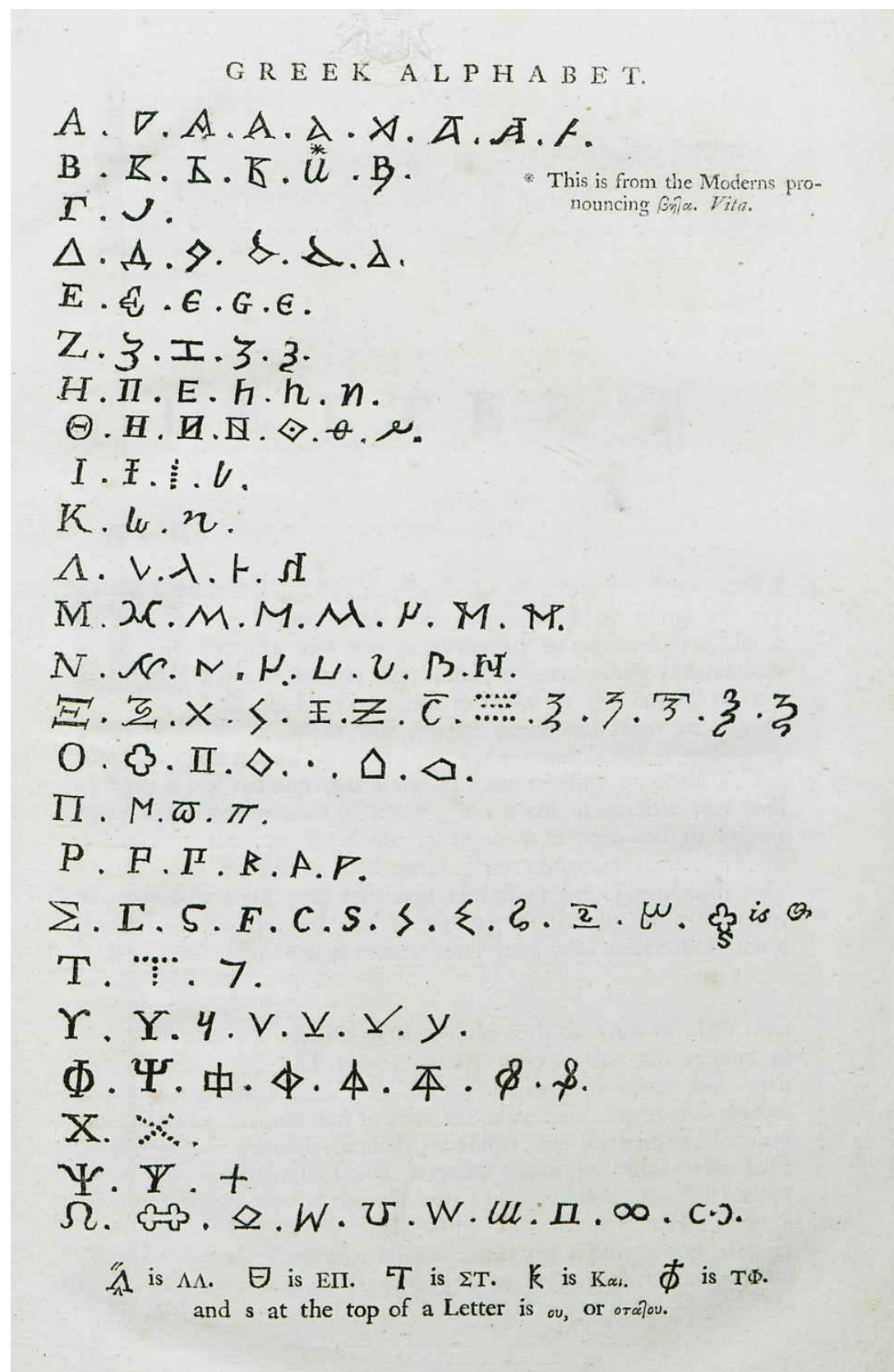
- βασιλείς πολυάριθμοι και ανεξάρτητοι

- κοινωνική ανισότητα

➔ **αγροτοποικονομική κοινωνία** που ζει από τα προϊόντα της και από τις ληστρικές επιδρομές

Η εικόνα συμπεριλαμβάνει κεφαλαία και μικρά, καθώς και γράμματα-σύμβολα της Βυζαντινής αλφάβειας σε διάφορες μορφές. Περιέχει επίσης σημειώσεις για την προφορά των φθόγγων. Η εικόνα δημοσιεύτηκε το 1754 στο βιβλίο του Άγγλου πρόξενου Alexander

Drummond "Travels through different Cities of Germany, Italy, Greece, and several parts of Asia, as far as the banks of the Euphrates". Ο Drummond ταξίδεψε στην ανατολική Μεσόγειο (1744-1751) και στο βιβλίο δημοσίευσε τις επιστολές που έστειλε στον αδελφό του.

Από το φοινικικό στο ελληνικό αλφάβητο....

	Όνομα σηματικών	Φθογγική αξία	Μορφή σηματική	Μορφή ελληνική	Φθογγική αξία	Όνομα ελληνικών
1	ἄλφα	ἄ	Α	Α	α	ἄλφα
2	βέτα	β	Β	ΒΒ	β	βῆτα
3	γάμμα	γ	Γ	Γ	γ	γάμμα
4	δέλτα	δ	Δ	Δ	δ	δέλτα
5	ῥέ	ρ	Ρ	Ξ	ε	εῖ-ῥ(ψιτῶν)
6	βάου	Ϝ	Υ	ΥϜ	Ϝ	βαῦ
7	ζῆτα	ζ	Ζ	Ζ	τξ	ζῆτα
8	ῥέτα	ρ	Θ	Θ	η	ῥετα
9	τέτα	τ	Θ	Θ	θ	θῆτα
10	ῖος	ῖ	Ι	Ι	ι	ῖωτα
11	κάρ	κ	Κ	Κ	κ	κάρπα
12	λάμβδα	λ	Λ	ΓΛ	λ	λάμβδα
13	μέμ	μ	Μ	Μ	μ	μῦ
14	νοῦν	ν	Ν	Ν	ν	νῦ
15	σάμεξ	σ	Ξ			
16	ἄγιν	ἄ	Ο	Ο	ο	οῦ,ὀ(μικρόν)
17	πέ	π	Π	ΓΠ	π	πεῖ
18	σάξ	σ	Ρ			
19	κός	κ	Φ	Φ	κ	κόςπα
20	ρός	ρ	Ρ	Ρ	ρ	ρῶ
21	εῖν	εῖ	Ψ	Μ	ε	εαν(είγμα)
22	τάου	τ	Τ	Τ	τ	ταῦ
23				ΥΥ	ῦ=ου	ῦ(ψιτῶν)

Ονομάζουμε «φοινικικά» γράμματα (Φοινικία γράμματα στην αρχαία ιωνική διάλεκτο) τα ελληνικά κεφαλαία, γιατί ο Ηρόδοτος (Ιστορία 5, 58) αποδίδει την εφεύρεσή τους στους Φοίνικες. Πρόκειται για τη σημιτική γραφή που υιοθέτησαν οι Έλληνες γύρω στο 10ο π.Χ. αι.

Η ανακάλυψη του αλφαβήτου είναι σπουδαία όχι μόνο για την ιστορία της ελληνικής γλώσσας, αλλά και για την ιστορία του πολιτισμού γενικά. Τα αλφάβητα που χρησιμοποιούμε και χρησιμοποιήσαμε για να καταγράψουμε τις ευρωπαϊκές γλώσσες, ιδιαίτερα το λατινικό και το κυριλλικό, αποτελούν προσαρμογές του ελληνικού αλφάβητου. Και οι περισσότερες γλώσσες γράφονται ή μπορούν να γραφούν με το λατινικό αλφάβητο.

Η επινόηση του αλφάβητου είναι αποτέλεσμα συνεργασίας των Σημιτών και των Ελλήνων. Οι πρώτοι επινόησαν γράμματα, για να δηλώσουν τα σύμφωνα, γιατί στις σημιτικές γλώσσες η δήλωση των συμφώνων, που αποτελούνται από τη ρίζα και το νόημα, αρκεί για την κατανόηση του γραπτού μηνύματος. Έδωσαν σ' αυτά τα γράμματα «κύρια ονόματα» που διατηρούνται ακόμα. Όμως δεν μπόρεσαν να εκφράσουν την αφηρημένη έννοια του φωνήματος με τις δύο εκδοχές, το σύμφωνο και το φωνήεν.

Η δημιουργία των φωνηέντων, ή μάλλον η χρήση ορισμένων γραμμάτων για τη δήλωση των φωνηέντων, η οποία ήταν απαραίτητη για την προσαρμογή των σημιτικών γραμμάτων στην Ελληνική, πρέπει να έγινε γύρω στο 10ο π.Χ. αι. Οι πιο παλιές πηγές, που περιέχουν ελληνικό αλφάβητο (επιγραφή του αγγείου του Διπύλου), χρονολογούνται γύρω στο 720 π.Χ.

Για να δηλώσουν τα φωνήεντα οι Έλληνες χρησιμοποίησαν σύμφωνα του σημιτικού αλφαβήτου που δεν υπήρχαν στην Ελληνική. Έτσι, το σύμφωνο alef, που δήλωνε απλά το άνοιγμα του στόματος, έγινε ένα φωνήεν (α) με το όνομα άλφα. Η απλή δάσυνση ή δήλωσε τον ήχο του φωνήεντος (ε), που είναι ταυτόχρονα ε και η στην παλιά μορφή του αττικού αλφαβήτου (πριν από το 403 π.Χ.). Το σύμφωνο γιώδ (j) έγινε απλά το φωνήεν ι. Το λαρυγγικό σύμφωνο ayn χρησίμευσε για το (ο), μακρό και βραχύ, χωρίς αρχικά να υπάρχει διάκριση μεταξύ τους. Έπειτα ξεχώρισαν το (ο) μακρό υπογραμμίζοντας το, δημιουργώντας έτσι το ωμέγα. Αυτό το πρώτο αλφάβητο δεν περιελάμβανε και δεν θα συμπεριλάβει μέχρι τον 9ο μ.Χ. αι. παρά μόνο μια σειρά από γράμματα, τα κεφαλαία.

Το Άλφα ονομάζεται έτσι, γιατί το σχήμα του γράμματος θυμίζει το σχήμα μιας κεφαλής βοδιού και γιατί η λέξη alef, που σημαίνει «βόδι», στη σημιτική γλώσσα των Χαναναίων αρχίζει από «Α».

Το Η, το heth του σημιτικού αλφάβητου, δήλωνε την αρχική δάσυνση στο δυτικό ελληνικό αλφάβητο που είχε μεταδοθεί στους Λατίνους, - είναι το γαλλικό h, το λεγόμενο «δασύ». Εφόσον η δάσυνση στην αρχή μιας λέξης είχε εκλείψει στην ιωνική διάλεκτο, το γράμμα ήταν διαθέσιμο για να δηλώσει το μακρό ανοιχτό (ε). Όταν το 403 υιοθετήθηκε το ιωνικό αλφάβητο και για την καταγραφή της αττικής διαλέκτου, χρειάστηκε ένα σημείο για την αρχική δάσυνση που υπήρχε πάντα σ' αυτή. Η αριστερή πλευρά του Η χρησιμοποιήθηκε για να δηλώσει τη δάσυνση (δασεία), ενώ η δεξιά πλευρά χρησίμευε, από τον 3ο αι. π.Χ., για να δείξει την απουσία δάσυνσης (ψιλή).

Τα σημερινά ονόματα ορισμένων φωνηέντων αντιστοιχούν μερικές φορές σε αρχαίες προφορές. Το έψιλον (ε ψιλόν) επιτρέπει ακόμα τη διάκριση στις δύο καταγραφές του φθόγγου (ε), ανάλογα αν γράφεται με ένα ή δύο γράμματα (ε, αι). Αλλά το ύψιλον, (ϋ ψιλόν), μας παραπέμπει σε μια εποχή, πριν από τον 9ο μ.Χ. αι., όπου τα δύο (ϋ), και το υ και το οι, συγχέονταν το ένα με το άλλο, διακρίνονταν όμως από τα (ι).

II. ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

Ο ελληνικός κόσμος από το 1100 ως το 800 π.Χ.

2. Η ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ

- **ελληνικό αλφάβητο:** β΄ μισό του 8^{ου} αιώνα < φοινικικό (περιείχε ΜΟΝΟ σύμφωνα)
 - ✓ οι Έλληνες μετατρέπουν μερικά από τα σύμφωνα του φοινικικού αλφαβήτου σε φωνήεντα -> **φωνητικό αλφάβητο:** κάθε σύμβολο αντιστοιχεί σε ένα φθόγγο
 - ✓ η γραφή γίνεται κτήμα πολλών ανθρώπων
 - ✓ από το ελληνικό αλφάβητο προήλθε το **λατινικό**

- **τέχνη**
 - **ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΗ (11^{ος} – 8^{ος} αι. π.Χ.)** από τα γεωμετρικά κοσμήματα στα πήλινα αγγεία, ενώ γεωμετρικές είναι και οι μορφές ανθρώπων και ζώων
 - **Προέρχεται** από απλές γραμμές και σπείρες που ζωγραφίζονταν με το χέρι πάνω στα αγγεία μυκηναϊκής εποχής, οι οποίες τώρα μετατρέπονται σε ομόκεντρους κύκλους και ημικύκλια ζωγραφισμένα με ακρίβεια με τη βοήθεια διαβήτη. **Σταδιακά**, προστίθενται μαϊανδροί, ρόμβοι, κλιμακωτά σχέδια. **Αργότερα**, σειρές ομοιόμορφων ζώων και παραστάσεις σχετικές με το θάνατο μαζί με γεωμετρικά σχήματα κοσμούν τα αγγεία που λειτουργούν ως **σήματα** τάφων
 - **Ανέγερση ναών:** *Ηραίο* Σάμου
 - Ορισμένα **ιερά** αποκτούν πανελλήνιο χαρακτήρα
 - Μικρά σπίτια και οικισμοί χτισμένα σε υψώματα

ΕΡΩΤΗΣΗ

Γιατί η επιινόηση του ελληνικού αλφαβήτου θεωρείται σταθμός για την όλη πορεία του πολιτισμού;

II. ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄

Αρχαϊκή Εποχή (800 - 479 π.Χ.)

1. ΑΠΟΙΚΙΑΚΗ ΕΞΑΠΛΩΣΗ (8^{ος} αι. π.Χ.)

Αποικίζω/αποικία = όρος αποικισμός προέρχεται από το ρήμα *αποικίζω* που σημαίνει *στέλνω κάποιον μακριά από τον οίκο, μακριά από την πατρίδα*. Έτσι, *αποικισμός* ήταν η μετακίνηση, πολλές φορές αναγκαστική, κατοίκων μιας πόλης-κράτους και η εγκατάστασή τους σε μια άλλη περιοχή με σκοπό την ίδρυση νέας πόλης-κράτους.

■ Αίτια αποικισμού

1. οικονομικά: α. επιθυμία απόκτησης καλλιεργήσιμης γης «στενοχωρία»

β. ανάγκη προμήθειας σιδηρομεταλλεύματος

2. πολιτικά: επικράτηση πολιτικών αντιπάλων

■ αναχώρηση – εγκατάσταση

- ✓ επιλογή προορισμού (συνήθως με πλούσια ενδοχώρα και απάνεμο λιμάνι και φυσική οχύρωση) με τη βοήθεια του μαντείου των Δελφών
- ✓ οργανωμένη αναχώρηση με επικεφαλής **τον οικιστή**
- ✓ : Ο επικεφαλής μιας αποικιακής αποστολής. Ο οικιστής οριζόταν από την πόλη που οργάνωνε την αποστολή και καταγόταν, συνήθως, από αριστοκρατικό γένος. Αυτός είχε την ευθύνη του ταξιδιού και της νέας εγκατάστασης
- ✓ συμμετοχή όλων των κατοίκων στην τελετή αναχώρησης
- ✓ άναβαν το «**ιερό πυρ**» στις νέες αποικίες
- ✓ ειρηνική γενικώς συμβίωση με τους ντόπιους
- ✓ ίδρυση αποικιών στη Μεσόγειο και στον Εύξεινο Πόντο. Ιδιαίτερη προτίμηση για Κάτω Ιταλία (**Μεγάλη Ελλάδα**)

■ σχέση μητρόπολης – αποικίας

- ✓ η αποικία είχε δική της οργάνωση και θεσμούς, ήταν ανεξάρτητη και ανέπτυξε συμμαχικές και εμπορικές σχέσεις με άλλες πόλεις
- ✓ **αλλά** άρρηκτος δεσμός μεταξύ **μητρόπολης – αποικίας**
- ✓ μητροπόλεις σε Ελλάδα και Μ.Ασία: **Αθήνα, Σπάρτη, Κόρινθο, Έφεσο, Φώκαια, Μίλητο**

■ συνέπειες αποικισμού

- i. επαφή με άλλους λαούς -> διεύρυνση πνευματικού ορίζοντα
- ii. αφθονία σε μέταλλα -> δημιουργία πολλών επαγγελματιών
- iii. ανάπτυξη αγγειοπλαστικής και ζωγραφικής
- iv. ευρεία κατανάλωση και αύξηση αγορών -> δημιουργία χώρων όπου η διάθεση προϊόντων θα ήταν συνεχής
- v. ανάπτυξη **καπήλων**

ερώτηση

Ποιες διαφορές μπορείτε να εντοπίσετε ανάμεσα στον Α΄ και στο Β΄ αποικισμό;

Πηγές

Ηρόδοτος, Ιστορίαι 1. 163 **Ιστορία της Φωκαίας**

Οι Φωκαείς αυτοί πρώτοι από τους Έλληνες επεχείρησαν μακρινά θαλάσσια ταξίδια και αυτοί είναι που άνοιξαν δρόμον προς την Αδριατικήν θάλασσαν, την Τυρρηνίαν, την Ιβηρίαν και τον Ταρτησσόν. Και εταξίδευσαν όχι με στρογγυλά πλοία, αλλά με πεντηκοντόρους. Όταν έφθασαν εις τον Ταρτησσόν, εκέρδισαν την αγάπην του βασιλέως των Ταρτησίων, που το όνομά του ήτο Αργανθώνιος, και εβασίλευσε εις τον Ταρτησσόν ογδοήκοντα έτη, έζησε δε όλα όλα εκατόν είκοσι.

Ηρόδοτος, Ιστορίαι 2. 152

...Δεν πέρασε όμως πολύς καιρός και η μοίρα το θέλησε, Ίωνες και Κάρες, οι οποίοι εξεκίνησαν με τα πλοία τους προς Λεηλασίαν, να τους ρίξη η θάλασσα εις την Αίγυπτον· εβγήκαν εις την ξηράν ντυμένοι με χάλκινη πανοπλία· και τότε ένας Αιγύπτιος, που δεν είχε ιδεί ως τότε ανθρώπους με χάλκινη πανοπλία, ήλθε εις τα έλη προς τον Ψαμμήτιχον και του φέρνει την είδηση ότι ήλθαν από τη θάλασσα χάλκινοι άνθρωποι και λεηλατούν τους αγρούς.

Ηρόδοτος, Ιστορίαι 2. 178. 179

Η φιλελληνική πολιτική του

Εφάνη φιλέλλην ο Άμασις και δείγματα της συμπαθείας του έδωσε και άλλα εις μερικούς και κυρίως εις εκείνους που επήγαιναν εις την Αίγυπτον, τους έδωσε την πόλιν Ναύκρατιν να κατοικούν· εις εκείνους δε που δεν ήθελαν να κατοικήσουν εκεί, αλλά εταξίδευον διά εμπορικούς λόγους, τους παρεχώρησε τόπους διά να κτίσουν εκεί μέσα βωμούς και ιερά εις τους θεούς. Το μεγαλύτερον από τα ιερά αυτά, το ονομαστότατον και το πλέον πολυσύχναστον ονομαζόμενον δε Ελληνιον, το ίδρυσαν από κοινού αι εξής πόλεις· αι ιωνικάι πόλεις Χίος και Τέως και Φώκαια και Κλαζομεναί· αι δωρικάι, Ρόδος και Κνίδος και Αλικαρνασός και Φάσηλις και των αιολικών η Μυτιλήνη μόνη. Εις αυτός ανήκει το τέμενος τούτο και αυτάι αι πόλεις δίδουν τους προστάτας του εμπορίου· όσαι όμως άλλαι πόλεις αντιπoιoύνται ότι μετέσχον εις την ίδρυσίν του, αντιπoιoύνται χωρίς να έχουν κανένα δικαίωμα. Χωριστά και μόνοι

τους οι Αιγινίται ίδρυσαν το ιερόν του Διός, ένα άλλο της Ήρας οι Σάμιοι και ένα τρίτον οι Μιλήσιοι του Απόλλωνος.

Οι ελληνικές αποικίες που δημιουργήθηκαν κατά τον Β΄ αποικισμό (8ος-6ος αι. π.Χ.) δεν προέκυψαν ως αποτελέσματα τυχαίων πρωτοβουλιών κάποιων ομάδων ανθρώπων. Σε όλες τις περιπτώσεις, οι αποικίες ιδρύθηκαν ως αυτόνομες πόλεις υπό την αιγίδα κάποιας πόλης-κράτους του ελλαδικού χώρου. Αυτή η πόλη-κράτος που με πρωτοβουλία της ιδρύονταν η αποικία ονομαζόταν **μητρόπολη**. Μητρόπολη μπορούσε να γίνει μία οποιαδήποτε πόλη του κυρίως ελλαδικού χώρου, που λειτουργώντας ουσιαστικά ως μητέρα-πατρίδα έστελνε κατοίκους στη νέα αποικία. Σε ορισμένες περιπτώσεις υπήρχαν παραπάνω από μία μητροπόλεις, που μπορούσαν να είναι είτε πόλεις της κυρίως Ελλάδας (π.χ. η Τανάγρα και τα Μέγαρα που ίδρυσαν την Ηρακλεία Ποντική), είτε νεοσύστατες αποικίες (π.χ. η Κέρκυρα -αποικία της Κορίνθου- που ίδρυσε την Επίδαμνο), είτε ένας συνδυασμός και των δύο (π.χ. η Κέρκυρα -νεοσύστατη αποικία- κι η Κόρινθος, που ίδρυσαν την Απολλωνία στην Ιλλυρία και τα Μέγαρα, το Βυζάντιο κι η Χαλκηδόνα, που ίδρυσαν τη Μεσημβρία στη Μαύρη Θάλασσα). Η μητρόπολη αναλάμβανε την οργάνωση της αποικιακής αποστολής. Ιδιαίτερη σημασία για την έκβαση της προσπάθειας δημιουργίας μιας αποικίας είχε η επιτυχημένη επιλογή του τόπου εγκατάστασης. Η νέα πατρίδα θα έπρεπε να διαθέτει εύφορη γη για να μπορεί να συντηρήσει τους αποίκους αλλά και να βρίσκεται κοντά στη θάλασσα για να είναι εύκολη η επικοινωνία τόσο με τη μητρόπολη όσο και με τον υπόλοιπο κόσμο. Έτσι εξηγείται και το γεγονός ότι οι περισσότερες αποικίες δημιουργήθηκαν σε εύφορες περιοχές κοντά στη θάλασσα. Η διαδικασία προετοιμασίας και αναχώρησης μιας αποικιακής αποστολής είχε χαρακτήρα τελετουργίας. Η μητρόπολη επέλεγε τον επικεφαλής της αποικιακής αποστολής που ονομαζόταν **οικιστής** και ανήκε, συνήθως, σε κάποιο από τα αριστοκρατικά γένη της μητρόπολης. Επίσης, η μητρόπολη καθόριζε τη σύνθεση της αποστολής. Φαίνεται ότι σε κάποιες περιπτώσεις οι αρχές της μητρόπολης εξανάγκαζαν, συνήθως για πολιτικούς λόγους, ορισμένους πολίτες να συμμετάσχουν σε μια αποικιακή αποστολή ανεξάρτητα από τη θέλησή τους. Τέλος, η μητρόπολη προμήθευε και τα απαραίτητα μεταφορικά μέσα, δηλαδή τα πλοία που ήταν απαραίτητα για το ταξίδι προς το νέο τόπο εγκατάστασης. Οι αρχαίοι Έλληνες πάντοτε συμβουλευόνταν κάποιο μαντείο πριν επιχειρήσουν την ίδρυση μιας αποικίας. Τα μαντεία, έχοντας πληροφορίες από προηγούμενες αποικιακές αποστολές και από ναυτικούς, έκαναν, συνήθως, σωστές υποδείξεις. Συνήθως ο τόπος στον οποίο έπρεπε να ιδρυθεί η αποικία, καθώς και η καταλληλότερη εποχή για το εγχείρημα αυτό, προσδιορίζονταν από το μαντείο. Ο χρησμός δινόταν προσωπικά στον οικιστή. Οι επιτυχείς αποικισμοί διεύρυναν την επιρροή και ενίσχυαν το κύρος του μαντείου των Δελφών ως πανελληνίου ιερού. Συχνά, μετά από μια επιτυχημένη απόπειρα ίδρυσης αποικίας, οι άποικοι επανέρχονταν στο μαντείο φέρνοντας πλούσια αφιερώματα για να ευχαριστήσουν το θεό Απόλλωνα. Η αναχώρηση των αποίκων γινόταν μετά από επίσημη τελετή. Οι άποικοι με επικεφαλής τον οικιστή έπαιρναν από το βωμό της μητρόπολης το **ιερό πυρ**, που συμβόλιζε το δεσμό της αποικίας με τη μητρόπολη. Κατόπιν, οι άποικοι επιβιβάζονταν στα πλοία και άρχιζαν το ταξίδι του αποικισμού.

II. ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄

Αρχαϊκή Εποχή (800 - 479 π.Χ.)

2. Η ΠΟΛΗ – ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ

- Δημιουργία πόλης – κράτους

- ✓ 8^{ος} αι. -> δημιουργία πόλης – κράτους στη θέση του παλιού φυλετικού κράτους
 - ✓ Πυρήνας: συνοικισμός -> ένωση συνοικισμών γύρω από ακρόπολη -> **ἄστυ**
 - ✓ Σταδιακά η πόλη περιβάλλεται από τείχη
 - ✓ Ο πολίτης αισθάνεται ασφαλής και ελεύθερος και αποκτά συνείδηση του ρόλου του ως μέλος του άστεος και συμμετέχει ενεργά στο δημόσιο βίο
- **Οπλιτική φάλαγγα**
 - ✓ Οι πολίτες που μπορούσαν να αγοράσουν πανοπλία συγκροτούν την **οπλιτική φάλαγγα** και όλοι μαζί υπερασπίζονται την πόλη τους -> περιορισμός κοινωνικών ανισοτήτων
- **Το πολίτευμα**
 - ✓ Αρχικά, το πολίτευμα της πόλης-κράτους **αριστοκρατικό** (την εξουσία ασκούσαν οι πλούσιοι ιδιοκτήτες γης με κριτήριο την καταγωγή τους)
 - ✓ Σταδιακά, με την ανάπτυξη του εμπορίου το πολίτευμα γίνεται **ολιγαρχικό** (την εξουσία ασκούσαν όσοι συγκέντρωναν τη δύναμη του χρήματος)
 - ✓ **Τυραννικό καθεστώς**: φιλόδοξα άτομα συχνά με την υποστήριξη του λαού επέβαλαν την εξουσία τους: *Πεισίστρατος στην Αθήνα, Περίανδρος στην Κόρινθο, Πολυκράτης στη Σάμο κ.α.*

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Αναζητήστε πληροφορίες για τη διώρυγα της Κόρινθου ή το ευπαλίνειο όρυγμα της Σάμου.
2. Αφού μελετήσετε την πηγή «έκοβε τα στάχια που εξείχαν», να αναφερθείτε στον τρόπο με τον οποίο οι τύραννοι προσπαθούσαν να διατηρήσουν την εξουσία τους.

Οι Τυραννοκτόνοι Αρμόδιος και Αριστογείτων, έργο των γλυπτών Κριτίου και Νησιώτη (477-476 π.Χ.).

II. ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄

Αρχαϊκή Εποχή (800 - 479 π.Χ.)

3. Η ΣΠΑΡΤΗ

- ✓ Οι Δωριείς ίδρυσαν ισχυρό κράτος στη Λακωνική με κέντρο τη Σπάρτη
- ✓ Πολεμικοί αντίπαλοι Σπάρτης: Μεσσήνιοι, Αργείοι
- ✓ Μετά τους πολέμους η πόλη της Σπάρτης «κλείστηκε» στον εαυτό της και πήρε τη μορφή στρατοπέδου
- ✓ **Κοινωνικές τάξεις**
 - **Σπαρτιάτες** με πλήρη πολιτικά δικαιώματα και μερίδιο γης. Ασχολούνταν με την πολιτική και πολεμική τέχνη
 - **Περίοικοι**: οι κατοικούντες γύρω από τη Σπάρτη. Ασχολούνταν με το εμπόριο
 - **Είλωτες**: παλιοί κάτοικοι Σπάρτης, υποχρεώνονταν να καλλιεργούν γη και να παραδίδουν ένα μέρος της παραγωγής στους ιδιοκτήτες του κτήματος
- ✓ **Πολιτειακοί θεσμοί**
 - το πολίτευμα της Σπάρτης ήταν έργο του μεγάλου νομοθέτη Λυκούργου
 - **δύο βασιλείς** ήταν οι θρησκευτικοί και στρατιωτικοί αρχηγοί
 - **πέντε έφοροι** είχαν αναλάβει την άμυνα και τις εξωτερικές σχέσεις του κράτους
 - **γερουσία**: συμβούλιο 28 ατόμων άνω 60 ετών με σκοπό την προετοιμασία θεμάτων που υποβάλλονταν για έγκριση στην **Απέλλα**
 - **Απέλλα**: λαϊκή συνέλευση στην οποία μετείχαν όλοι οι Σπαρτιάτες που είχαν συμπληρώσει το 30^ο έτος
- ✓ **αγωγή νέων**: η πολιτεία αναλάμβανε τα παιδιά από την ηλικία των 7 ετών και τα σκληραγωγούσε, ενώ παράλληλα διδάσκονταν γραφή, ανάγνωση, μουσική και χορό. Παρόμοια εκπαίδευση λάμβαναν και τα κορίτσια.
- ✓ **Οι Σπαρτιάτες άφησαν ένα πρότυπο γενναιότητας μοναδικό στον κόσμο**

Ερώτηση

Πώς ήταν ο σκοπός του σπαρτιατικού εκπαιδευτικού συστήματος; Πώς συνδέεται ο σκοπός αυτός με το χαρακτήρα του σπαρτιατικού κράτους;

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ

Τη ζωή και το νομοθετικό έργο του περίφημου αρχαίου Σπαρτιάτη νομοθέτη **Λυκούργου**, την καλύπτει η ομίχλη των μύθων και των θρύλων της αρχαιότητας και μερικοί ιστορικοί των νεότερων χρόνων υποστήριξαν ότι αυτός δεν ήταν ιστορικό πρόσωπο αλλά συμβολική μορφή.

Βασιλιάς της **Σπάρτης**, έζησε περίπου στα **800 π.Χ.**, ταξίδεψε σε πολλά μέρη της γης, επισκέφτηκε την **Κρήτη** και, πολύ πιθανό, την **Αίγυπτο**, τη **Λιβύη** και την Ιβηρία. Επιστρέφοντας στη Σπάρτη φρόντισε να μεταρρυθμίσει το σπαρτιατικό πολίτευμα. Ο μύθος λέει ότι έφυγε από τη Σπάρτη για πάντα, ώστε να μην αλλάζουν τη νομοθεσία του οι συμπολίτες του, που είχαν ορκιστεί να μην το κάνουν παρά μόνο αν κάποτε επέστρεφε.

Οι κυριότερες μεταρρυθμίσεις του Λυκούργου ήταν:

- Η σιδερένια πειθαρχία των πολιτών κι η κοινή μόρφωση των αγοριών και των κοριτσιών καθώς κι η σκληραγώγησή τους από την παιδική ηλικία.
- Η απαγόρευση της χρήσης ασημένιων και χρυσών νομισμάτων, αλλά μόνο σιδερένιων, για να είναι βαριά και να δυσκολεύουν τους Σπαρτιάτες στη μεταφορά τους.
- Η υποχρέωση της υποταγής των νεότερων στους γεροντότερους, καθώς κι άλλες σχετικές με τη διακυβέρνηση της πολιτείας.

Αυτοί οι θεσμοί στάθηκαν ως οι θεμελιώδεις αρχές του σπαρτιατικού πολιτεύματος.

II. ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄

Αρχαϊκή Εποχή (800 - 479 π.Χ.)

4. ΑΘΗΝΑ:

ΑΠΟ ΤΗ ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΣΤΗΝ ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΙΑ

- ✓ **Συνοικισμός:** οικισμοί αναπτύχθηκαν στις λιγοστές πεδιάδες, όπου οι κάτοικοι ασχολήθηκαν με τη γεωργία, σε ορεινές εκτάσεις όπου οι κάτοικοι ασχολήθηκαν

- με την κτηνοτροφία και στα παράλια, όπου αναπτύχθηκε το εμπόριο και η ναυτιλία
- ✓ Η ένωση των οικισμών αποδόθηκε στο Θησέα και προς τιμήν του γίνονταν τα Παναθήναια
- ✓ Οι Αθηναίοι ήταν Ίωνες, περήφανοι για την καταγωγή τους και δεμένοι με τον τόπο τους και δημιούργησαν ένα απaráμιλλο σε δύναμη κράτος
- ✓ **Το πολίτευμα**
 - **Βασιλεία** αρχικά: τελευταίος βασιλιάς ο Κόδρος
 - στο **αριστοκρατικό πολίτευμα**:
 - παραμένει ο θεσμός του **άρχοντα – βασιλιά** με θρησκευτικές αρμοδιότητες
 - **επώνυμος άρχοντας**: υπεύθυνος για τη σύγκληση της Εκκλησίας του Δήμου
 - **πολέμαρχος**: αρμόδιος για στρατιωτικά θέματα
 - **έξι θεσμοθέτες**: ασχολούνται με δικαστικά θέματα
 - **Άρειος Πάγος**: υπεύθυνος για την τήρηση των νόμων
 - **Εκκλησία του Δήμου**: συνέλευση όλων των Αθηναίων
 - ✓ **Κοινωνικές εντάσεις**:
 - οι έμποροι και οι βιοτέχνες που έχουν στα χέρια τους μεγάλη οικονομική δύναμη αμφισβητούν την εξουσία των ευγενών
 - οι χρεωμένοι αγρότες απαιτούν κατάργηση των χρεών
 - ο **Κύλωνας** το 632 π.Χ. θέλησε να εγκαθιδρύσει τυραννικό καθεστώς -> το κίνημα αποτυγχάνει ο ίδιος δραπετεύει και οι οπαδοί του θανατώνονται πάνω στους βωμούς των θεών: «**κυλώνειο άγος**»
 - οι **Μεγαρείς** καταλαμβάνουν τη Σαλαμίνα
 - απαιτούνται καθημερινά η κατάργηση των χρεών και η σύνταξη γραπτών νόμων
 - οι ευγενείς αναθέτουν **στο Δράκοντα το 624 π.Χ.** να καταγράψει τους νόμους: αυστηροί νόμοι «γραμμένοι με αίμα»

ερώτηση

Τι εννοούμε σήμερα, όταν λέμε «δρακόντεια μέτρα»;

Το Κυλώνιον Άγος

632 π.Χ.

Ο **Κύλων**, ένας Ευπατρίδης και Ολυμπιονίκης του διαύλου το 640 π.Χ., προσπάθησε να καταλάβει την πόλη των Αθηνών και να γίνει τύραννος. Ο Κύλων είχε ζητήσει χρησμό από το μαντείο των Δελφών και έλαβε την απάντηση, ότι θα έπρεπε να καταλάβει την Ακρόπολη των Αθηνών κατά την διάρκεια των εορτασμών του Διός. Παίρνοντας ένα απόσπασμα στρατού από τον πεθερό του, **Θεαγένη** τύραννο των Μεγάρων και βοηθούμενος από Αθηναίους φίλους του, κατέλαβε την Ακρόπολη, κατά την διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων. Όταν οι Αθηναίοι έμαθαν τα γεγονότα, περικύκλωσαν την Ακρόπολη. Ο Κύλων και ο αδελφός του

κατόρθωσαν να δραπετεύσουν, αλλά οι υπόλοιποι εξουθενωμένοι από την πείνα, ζήτησαν άσυλο στο ιερό της Αθηνάς, στην Ακρόπολη. Οι Αθηναίοι τους υποσχέθηκαν μια δίκαιη δίκη, εάν παρεδίδοντο. Οι πολιορκημένοι δύσπιστοι, έδεσαν ένα σχοινί στο ιερό για να ευρισκονται σε επαφή και βγήκαν έξω κρατώντας το. Όταν το σχοινί κόπηκε, σχεδόν όλοι σφαγιάστηκαν, στην περιφέρεια του Ευμενίδη, κοντά στην είσοδο της Ακροπόλεως. Αυτό το ανίερο γεγονός ονομάστηκε "οικογένεια των **Αλκμεωνίδων** και τους βοηθούς του, που πήραν μέρος στην σφαγή, οι Αθηναίοι τους καταράστηκαν και τους απέφευγαν. Όταν έπεσαν επιδημίες στην Αθήνα, ο Μεγακλής και οι προσωπικοί του βοηθοί, αυτοί που ζούσαν ακόμη εκείνο τον καιρό, μετά από υποκίνηση του Σόλωνα (597 π.Χ.), πέρασαν από δίκη, κρίθηκαν ένοχοι και εξορίστηκαν ισόβια από την Αττική. Η εξορία όμως των Αλκμεωνίδων δεν απολύτρωσε τους Αθηναίους από τις συμφορές και τους φόβους και έτσι προσκάλεσαν τον σοφό **Επιμενίδη** από την Κρήτη, να εξαγνίσει την πόλη από την ενοχή της. Ο Επιμενίδης επισκέφθηκε την Αθήνα το 596 π.Χ., και αφού έκανε θυσίες και ιεροτελεστίες, κατόρθωσε να εξαγνίσει την πόλη, βάζοντας τέλος στον λοιμό. Οι Αθηναίοι σε ανταπόδοση του πρόσφεραν ένα τάλαντο, αλλά ο Επιμενίδης δέχθηκε μόνο ένα κλωνάρι από το ιερό δένδρο της ελιάς, στην Ακρόπολη.

Ο Δράκων

624 π.Χ.

Ο **Δράκων** θεωρείται ο πρώτος νομοθέτης της Αθήνας, αν και οι έξι άρχοντες, οι επονομαζόμενοι *Θεσμοθέται*, νομοθετούσαν άγραφους νόμους από το 683 π.Χ. Στην αρχή του έκτου αιώνα, ήταν φανερό ότι η Αθήνα είχε ανάγκη από καινούργιους γραπτούς νόμους, γιατί η αριστοκρατία ερμήνευε τους νόμους σύμφωνα με τα συμφέροντα της. Έτσι οι Αθηναίοι ανέθεσαν στον Δράκοντα το 624 π.Χ., να νομοθετήσει γραπτούς νόμους.

Ο Δράκων δεν άλλαξε το πολιτικό σύστημα. Οι νόμοι του γράφτηκαν πάνω σε μαρμάρινες πλάκες (621 π.Χ.), που ονομάζονταν *Θεσμοί ή Διατάξεις* και τοποθετήθηκαν στην Αγορά, όπου ο καθένας μπορούσε να τις διαβάσει. Οι νόμοι ήταν υπερβολικά αυστηροί σε μερικές περιπτώσεις, τιμωρώντας ελαφρά και σοβαρά αδικήματα με την ίδια ποινή. Ο Δράκων όμως έκανε διαχωρισμό μεταξύ του εκ προμελέτης φόνου και του εξ αμελείας. Άφησε στην δικαιοδοσία του Αρείου Πάγου την δίκη του εκ προμελέτης φόνου, και διόρισε πενήντα ένα δικαστές (*εφέτες*), οι οποίοι δίκάζαν τους εξ αμελείας φόνους. Επειδή οι νόμοι ήταν αυστηροί, αργότερα ο κόσμος έλεγε, ότι γράφτηκαν με αίμα. Σήμερα η λέξη "*Δρακόντειος*" σημαίνει μεγάλη αυστηρότητα.

Αλλά οι γραπτοί νόμοι, αντί να βοηθήσουν τους φτωχούς, έγιναν όργανα στα χέρια των πλουσίων, να παίρνουν την περιουσία τους, να τους εκφοβίζουν και να τους καταπιézουν. Ολόκληρη η Αττική έπεσε στα χέρια της αριστοκρατίας και οι άνθρωποι, εκείνοι που δεν μπορούσαν να πληρώσουν τα χρέη τους, πωλούντο σαν δούλοι. Υπήρχε τόση μεγάλη δυσάρεσκεια, ώστε πολλοί έφυγαν από την Αττική εκείνα τα χρόνια και μετανάστευσαν. Αργότερα οι Αθηναίοι αναφέρονταν στον Δράκοντα με σεβασμό, πιστεύοντας ότι ο δημιουργός των νόμων αυτών ήταν σοφός και δεν καταπίεσε τους κατατρεγμένους, ανακουφίζοντας την αθλιότητα των ανθρώπων, όσον ήταν δυνατόν περισσότερο.

Κόδρος

Ο τελευταίος βασιλιάς της Αθήνας

Ο Κόδρος ήταν γιος του Μέλανθου του ιδρυτή της δυναστείας των Μεδοντίδων, απόγονος του Δευκαλίωνα και του Έλληνα. Σύμφωνα με την αρχαία παράδοση ο Κόδρος ήταν ο τελευταίος βασιλιάς της Αθήνας. Κατά την διάρκεια της βασιλείας

του Κόδρου, οι Δωριείς στη Πελοπόννησο περνούσαν μια εποχή ξηρασίας και προσπαθώντας να βρουν διέξοδο αποφάσισαν να καταλάβουν την ευημερούσα Αττική. Μια ισχυρή δωρική δύναμη υπό την αρχηγία του Αλήτη από την Κόρινθο και του Αλθαιμένη από το Άργος, εισέβαλλε στην Αττική. Πριν εξτρατεύσουν είχαν ζητήσει χρησμό από το μαντείο των Δελφών που τους είχε προφητεύσει ότι θα καταλάμβαναν την Αθήνα αρκεί να μη σκότωναν το βασιλιά της.

Κάποιος Κλεόμαντις από τους Δελφούς είπε τα σχετικά νέα στους Αθηναίους. Ο Κόδρος αποφάσισε να θυσιαστεί. Μεταμφιέσθηκε σε χωρικό, ντύθηκε με μερικά κουρέλια και κάνοντας πως μαζεύει ξύλα πλησίασε το στρατόπεδο των Δωριαίων. Εκεί δημιούργησε ένα επεισόδιο με δύο στρατιώτες, κατάφερε και σκότωσε τον ένα με το δρεπάνι που κρατούσε αλλά ο άλλος τον σκότωσε. Οι Αθηναίοι έστειλαν κήρυκα στο στρατόπεδο των Δωριαίων ζητώντας τον νεκρό βασιλιά για να τον θάψουν. Όταν οι Δωριείς κατάλαβαν τι είχε συμβεί, έφυγαν από την Αθήνα και αποσύρθηκαν στη Μεγαρίδα. Στον Κλεόμαντι και στους απογόνους του οι Αθηναίοι παραχώρησαν παντοτινή σίτηση στο Πρυτανείο.

Αυτή η παράδοση για πολλούς ιστορικούς συνδέεται με τις μετακινήσεις των ελληνικών φύλων τον 11 αιώνα π.χ αλλά και με την κατάργηση του θεσμού της βασιλείας και της συγκεντρωτικής εξουσίας όπως είχε διαμορφωθεί στα μυκηναϊκά χρόνια. Όπως και η παράδοση της διαδοχής του Κόδρου από τους γιους του συνδέεται με τη μετανάστευση των Ιώνων στη Μικρά Ασία. Μετά τον θάνατο του Κόδρου, οι γιοι του Μέδων και Νηλεύς, μάλωσαν για την διαδοχή και λύση πάλι την έδωσε το μαντείο των Δελφών. Ο Μέδων έγινε ισόβιος αιρετός άρχοντας της Αθήνας, ενώ ο Νηλεύς επικεφαλής Αθηναίων, Θηβαίων και άλλων ίδρυσαν την Μίλητο μια από τις πιο σπουδαίες Ιωνικές πόλεις στην απέναντι ακτή του Αιγαίου. Στα χρόνια της Αθηναϊκής δημοκρατίας, από τους άρχοντες τρεις είχαν ξεχωριστούς τίτλους, ο άρχων Επώνυμος, από το όνομα του οποίου έπαιρνε το όνομα η χρονιά, ο άρχων Βασιλεύς και ο άρχων Πολέμαρχος. Οι άλλοι έξι είχαν το τίτλο του νομοθέτη.

Η παράδοση για το βασιλιά Κόδρο ήταν πολύ σημαντική για τους Αθηναίους. Μετά τη νίκη του Μαραθώνα ανάμεσα σε άλλα αφιερώματα που έστειλαν στους Δελφούς ήταν και ένα άγαλμα του Κόδρου, έργο του Φειδία. Ο Πausanias αναφέρει ότι ακόμη και στην εποχή του, οι Αθηναίοι έδειχναν το μέρος στην περιοχή του Ιλισού που υποτίθεται ότι είχε σκοτωθεί ο Κόδρος.

II. ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄

Αρχαϊκή Εποχή (800 - 479 π.Χ.)

5. ΑΘΗΝΑ: ΠΡΟΣ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

- τα μέτρα του Σόλωνα (594π.Χ.)

- ✓ **σεισάχθεια:** απελευθέρωσε όσους είχαν γίνει δούλοι λόγω χρεών και απαγόρευσε στο εξής να δανείζεται κάποιος με εγγύηση την προσωπική του ελευθερία
 - ✓ **διαίρεση των πολιτών σε τέσσερις τάξεις** βάσει εισοδήματος
 - ✓ **διεύρυνση ρόλου Εκκλησίας του Δήμου**, στην οποία συμμετείχαν όσοι είχαν συμπληρώσει το 20^ο έτος ηλικίας τους
 - ✓ **Βουλή Τετρακοσίων:** προετοίμαζε τα θέματα που συζητούσαν στη συνέλευση του λαού
 - ✓ **Ηλιαία:** λαϊκό δικαστήριο στο οποίο συμμετείχαν με κλήρωση άτομα από όλες τις τάξεις
 - ✓ **Ψηφίστηκε νόμος**, σύμφωνα με τον οποίο στερούνταν τα πολιτικά τους δικαιώματα όσοι δε έπαιρναν θέση πάνω στα κοινωνικά και πολιτικά θέματα.
- **Τυραννίδα**
 - ✓ Ο **Πεισίστρατος** με τη συμπαράσταση του λαού επιβάλλει **τυραννικό πολίτευμα**
 - ✓ Στερεί από τους Αθηναίους ελευθερίες αλλά προβαίνει σε σημαντικά εξωραϊστικά έργα
 - ✓ Μετά το θάνατό του την εξουσία αναλαμβάνει ο γιος του Ιππίας, ο οποίος ανατράπηκε το 510 π.Χ.
 - **οι καινοτομίες του Κλεισθένη**
 - ✓ **δημιουργία δέκα φυλών** «έδωσε την πολιτεία στο λαό»
 - ✓ **βουλή των Πεντακοσίων**
 - ✓ αύξηση του αριθμού των στρατηγών σε δέκα
 - ✓ κυρίαρχο σώμα η **Εκκλησία του Δήμου**
 - ✓ τα αξιώματα έγιναν προσίτα σε όλους τους πολίτες και εξασφαλίστηκε λαϊκή συνοχή -> **ο Κλεισθένης θεωρείται θεμελιωτής του δημοκρατικού πολιτεύματος**

ΑΣΚΗΣΗ

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη «Με τον Κλεισθένη το πολίτευμα έγινε πολύ δημοκρατικότερο σε σχέση με το αντίστοιχο του Σόλωνα.». Συμφωνείτε με την άποψη αυτή; Τεκμηριώστε την απάντησή σας.

Τα θεμέλια της δημοκρατίας

Τα μέτρα του Κλεισθένη, με βάση την «ισηγορία» και την «ισονομία», έθεσαν τα θεμέλια της Αθηναϊκής Δημοκρατίας. Με το νέο πολιτειακό σύστημα καταργήθηκαν οι θεσμοί των γενών και των φυλών που αποτελούσαν τη βάση της κοινωνικής διαίρεσης. Η νέα πολιτειακή δομή βασιζόταν στην τοπογραφία. Οι τέσσερις παλαιές ιωνικές φυλές (Αιγικορείς, Οπλητες, Γελέοντες, Αργαδείς) αντικαταστάθηκαν με δέκα τεχνητές φυλές που πήραν τα ονόματά τους από «επωνύμους», δηλαδή

συγκεκριμένους, ήρωες της Αττικής, όπως ο Ερεχθεύς, ο Αιγεύς, ο Αίας κτλ. Ο βωμός με τους ανδριάντες των Επωνύμων Ηρώων βρισκόταν στην Αγορά. Η κάθε φυλή χωρίστηκε σε τρία μέρη, τις «τριπτύες». Το σχέδιο απέβλεπε στη διάσπαση της τοπικής δύναμης των φυλών, γι' αυτό ο Κλεισθένης χώρισε τις τριπτύες ανά δέκα: δέκα «περί το άστυ», δέκα «παράλιες» και δέκα «μεσόγειες», και ύστερα, με κλήρο, δόθηκαν σε κάθε φυλή πάλι τρεις τριπτύες, αλλά μία από κάθε τομέα (άστυ, παράλια, μεσογαία). Παράλληλα κατανεμήθηκαν και οι δήμοι. Οι δήμοι γύρω από το άστυ ήταν οι μεγαλύτεροι. Μπορούσε, λόγω χάρη, ένας δήμος να αποτελείται μόνο από μία τριπτύα ενώ αλλού μία τριπτύα μπορούσε να περιλαμβάνει οκτώ ή και εννέα δήμους.

Αυξάνονται οι πολίτες

Οι κάτοικοι κάθε δήμου έπαιρναν πλέον το όνομά τους από τον δήμο τους. Έτσι καταργήθηκε η παλαιά διάκριση των πολιτών σε παλιούς Αθηναίους και νεοπολίτες. Κάθε χρόνο από κάθε φυλή εκλέγονταν 50 βουλευτές και έτσι τα μέλη της Βουλής από 400 αυξήθηκαν σε 500. Οι 50 βουλευτές της κάθε φυλής «πρυτάνευαν» για το ένα δέκατο του έτους (το αττικό έτος το αποτελούσαν 12 σεληνιακοί μήνες και 354 ημέρες), δηλαδή για 35 ή 36 ημέρες.

Από τις σημαντικότερες αρμοδιότητες της Βουλής ήταν η κατάρτιση των προβουλευμάτων - των νομοσχεδίων - που επρόκειτο να συζητηθούν και να ψηφισθούν από την Εκκλησία του Δήμου. Επιπλέον ο Κλεισθένης αύξησε τις αρμοδιότητες της Εκκλησίας του Δήμου, η οποία μπορούσε πλέον να επικυρώνει ή να ακυρώνει αποφάσεις καταδίκης σε θανατική ποινή τις οποίες είχε λάβει ο Αρείος Πάγος.

Το σημαντικότερο μέτρο από κοινωνική άποψη ήταν η πολιτογράφηση όλων των μετοίκων και των απελεύθερων, με αποτέλεσμα μεγάλος αριθμός κατοίκων της Αττικής να αποκτήσει δικαιώματα αθηναίου πολίτη. Επίσης οι βουλευτές έπαψαν να εκλέγονται μόνο από την τάξη των πεντακοσιομεδίων και εκλέγονταν πλέον και από τους τριακοσιομεδίμους και τους ζευγίτες. Μόνο η τέταρτη τάξη, οι θήτες, του τιμοκρατικού συστήματος που είχε καθιερώσει ο Σόλων, δεν είχαν το δικαίωμα του εκλέγεσθαι, απέκτησαν όμως το δικαίωμα του εκλέγειν.

Κατά της τυραννίδας

Για να προστατεύσει το πολίτευμα από την πιθανότητα επιβολής τυραννίδας ο Κλεισθένης απομάκρυνε από την κορυφή της πολιτείας τον επώνυμο άρχοντα - ο οποίος εκλεγόταν με θητεία ενός έτους, άρα ήταν δυνάμει επικίνδυνος - και τον αντικατέστησε με έναν απλό βουλευτή, από τους 500, ο οποίος αναδεικνυόταν με κλήρο και άλλαζε κάθε ημέρα.

Άλλο μέτρο για την προστασία του πολιτεύματος ήταν ο οστρακισμός. Οι κάτοικοι της Αττικής μπορούσαν να γράψουν επάνω σε ένα όστρακο (κομμάτι από σπασμένο αγγείο) το όνομα κάποιου τον οποίο θεωρούσαν επικίνδυνο για το πολίτευμα. Αν οι ψήφοι (τα όστρακα) έφθαναν τις 6.000, τότε ο άνθρωπος αυτός εξοριζόταν πάραυτα από την Αθήνα για δέκα χρόνια, χωρίς όμως να χάσει ούτε τα πολιτικά του δικαιώματα ούτε την περιουσία του, δεδομένου ότι, με την ίδια διαδικασία, ο εξόριστος μπορούσε να ανακληθεί ή, όταν τελείωνε η ποινή του, να επιστρέψει στην πατρίδα.

Μετά την καθιέρωση και εφαρμογή των μέτρων του ο Κλεισθένης εξαφανίστηκε από την πολιτική ζωή της Αθήνας. Καμία αρχαία πηγή δεν αναφέρει πώς πέθανε.

ΚΕΙΜΕΝΑ: ΙΩΑΝΝΑ ΖΟΥΛΑ

II. ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄

Αρχαϊκή Εποχή (800 - 479 π.Χ.)

6. ΟΙ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΙ ΔΕΣΜΟΙ

- **ενότητα Ελλήνων**
 - κοινή γλώσσα
 - κοινή θρησκεία
 - κοινή ονομασία: Έλληνες
- > ανάγκη συμμετοχής σε εκδηλώσεις πανελλήνιου χαρακτήρα
- **Ολυμπιακοί Αγώνες**
 - 776 π.Χ.: έναρξη Ολυμπιακών Αγώνων -> βάση συστήματος χρονολόγησης
 - Τελούνταν κάθε 4 χρόνια
 - Ολυμπιακή εκεχειρία
 - Ο νικητής στεφανωνόταν με κότινο –κλαδί αγριελιάς – και του επεφύλασσαν θριαμβευτική υποδοχή στην πατρίδα του: γκρεμιζόταν ένα τμήμα του τείχους, για να εισέλθει με το άρμα του ο νικητής. Στη Σπάρτη ο Ολυμπιονίκης αποκτούσε το
- **Μαντεία**
 - μαντείο Δελφών αφιερωμένο στον Απόλλωνα
 - ο θεός χρησιμοδοτούσε μέσω της Πυθίας της οποίας οι χρησμοί συχνά ήταν δίσημοι
- **αμφικτιονίες**
 - ενώσεις πόλεων γύρω από ένα ιερό με σκοπό να ρυθμίζουν θέματα σχετικά με τη λειτουργία και την ασφάλειά του: αμφικτιονία Δελφών
 - κάθε πόλη συμμετείχε στην ένωση με 2 αντιπροσώπους, οι οποίοι συνεδρίαζαν δύο φορές το χρόνο
 - οι αποφάσεις των αμφικτιονιών ήταν σεβαστές από όλους

ΕΡΩΤΗΣΗ

Ποιες διαφορές παρουσιάζουν οι σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες από τους αντίστοιχους της Αρχαιότητας;

ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

Φύλλο Εργασίας

1. Τι γνωρίζετε για την ιερή εκεχειρία;
<https://www.youtube.com/watch?v=z8c7jgxrMUw#t=263>
http://photodentro.edu.gr/photodentro/olympics_pidx0029185/indexi_1_ekecheiria.pdf
.....
.....
.....
2. Τι γνωρίζετε για τους Ελλανοδίκες;
<https://www.youtube.com/watch?v=z8c7jgxrMUw#t=263>
.....
.....
.....
3. Τι περιελάμβανε η προετοιμασία των αθλητών που θα έπαιρναν μέρος στους Ολυμπιακούς Αγώνες;
https://www.youtube.com/watch?v=3yVDR_NAxZs#t=167
.....
.....
.....
4. Τι σημαίνει το ιδεώδες του «ευ αγωνίζεσθαι»;
https://www.youtube.com/watch?v=3yVDR_NAxZs#t=167....
.....
.....
.....
5. Τι γνωρίζετε για τα κτήρια της αρχαίας Ολυμπίας;
https://www.youtube.com/watch?v=3yVDR_NAxZs#t=167
.....
.....
.....
6. Ποια αθλήματα περιελάμβαναν οι αρχαίοι Ολυμπιακοί Αγώνες;
https://www.youtube.com/watch?v=3yVDR_NAxZs#t=167.
.....
.....
.....
7. Ποιες αξίες αναδεικνύει ο Ολυμπιακός Ύμνος που συνέθεσε ο Κωστής Παλαμάς και μελοποίησε ο Σπύρος Σαμάρας;
http://www.mmb.org.gr/files/mp3/samara_paidia.mp3
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/6517?locale=el>.
.....
.....
.....
8. Ποιες ελπίδες γεννούν οι σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες;
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/6517?locale=el>
.....
.....
.....

